

ANALYYSI

Suomen kustannuskilpailukyvn viimeaikainen kehitys

16.3.2017 – Analyysi – Suomen talous

Petri Mäki-Franti
Vanhempi ekonomisti

Meri Obstbaum
Johtokunnan neuvonantaja

Lauri Vilmi
Vanhempi neuvonantaja

Suomen kustannuskilpailukyky on heikentynyt 2000-luvulla. Varsinkin avoimen sektorin kannattavuus heikkeni vuosina 2008 ja 2009 voimakkaasti. Kilpailukykyä rapautti finanssikriisin alkuvaiheessa talouden heikko tuottavuuskehitys ja teollisuuden rakennemuutos, mutta myös tehdyt palkkaratkaisut. Finanssikriisin jälkeisinä vuosina Suomen kustannuskilpailukyky on koko taloutta kuvaavien mittarien valossa hieman parantunut laajempaan vertailumaaryhmään nähden mutta ei suhteessa euroalueen keskiarvoon. Vuoden 2017 alussa solmittu kilpailukykysojimus auttaa palauttamaan kadotettua kustannuskilpailukykyä.

Tässä artikkelissa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajien omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin näkemystä.

Kilpailukyvyyn paraneminen toistaiseksi vähäistä

Suomen 2000-luvulla heikentynyttä kustannuskilpailua ei ole vielä saatu palautettua. Kilpailukyvyyn kuvaamiseen ja mittaamiseen ei ole olemassa yksiselitteisesti parasta ja oikeaa mittaria, vaan erilaiset kilpailukykyindikaattorit kuvaavat kilpailukyvyyn kehitystä eri näkökulmista. Suomen Pankin kilpailukykytarkastelussa kustannuskilpailukyvyllä tarkoitetaan talouden ulkoisen tasapainon edellytyksiä yritysten kustannusten näkökulmasta. Kustannuskilpailukyky liittyy siten läheisesti työllisyyskehitykseen sekä talouden kykyyn tuottaa kotimaahan reaalityuloja, eikä siis kuvaa pelkästään vientituotteiden menestymistä kansainvälisillä markkinoilla. Toisaalta yritysten menestys vientimarkkinoilla riippuu kustannusten lisäksi luonnollisesti monista muistakin tekijöistä, joihin viitataan usein reaalisena kilpailukyknä tai kasvukilpailukyknä. Valitut indikaattorit keskittyvät kuitenkin mittaamaan kilpailukykyä kustannusten näkökulmasta.

Kilpailukykyä mitattaessa indikaattoreina käytetään tässä työkustannuksia, koko talouden vaihtosuhdekorjattuja yksikkötyökustannuksia, avoimen sektorin kannattavuutta ja kotimarkkinasektorin yksikkötyökustannuksia. Perustelut näiden indikaattorien käytölle sekä indikaattorien keskeinen sisältö on kuvattu erillisessä artikkelissa (ks. [Kustannuskilpailukyvyyn mittaaminen Suomessa](#)). Kilpailukykytarkastelussa pääpaino on finanssikriisin jälkeisissä vuosissa, mutta luvussa ”Kilpailukyvyyn kehitys 1980-luvulta finanssikriisin kynnykselle” tarkastellaan kilpailukyvyyn kehitystä pitemmällä aikavälillä.

Suomen kustannuskilpailukykyä kuvataan tässä raportissa sekä suhteessa euroalueen keskiarvoon että laajempaan vertailumaiden joukkoon. Tähän joukkoon on valittu suunnilleen saman kehitystason maita, ja vertailuajanjaksoksi on vastaavasti valittu periodi, jolloin maiden kehitystasoissa ei ole ollut suurta eroa. Vertailu alkaa 1980-luvun alusta, jolloin Suomen ns. catching up -prosessi muihin kehittyneisiin maihin nähden oli loppusuoralla ja BKT henkeä kohti oli ehtinyt kasvaa Länsi-Euroopan maiden keskiarvon tuntumaan.

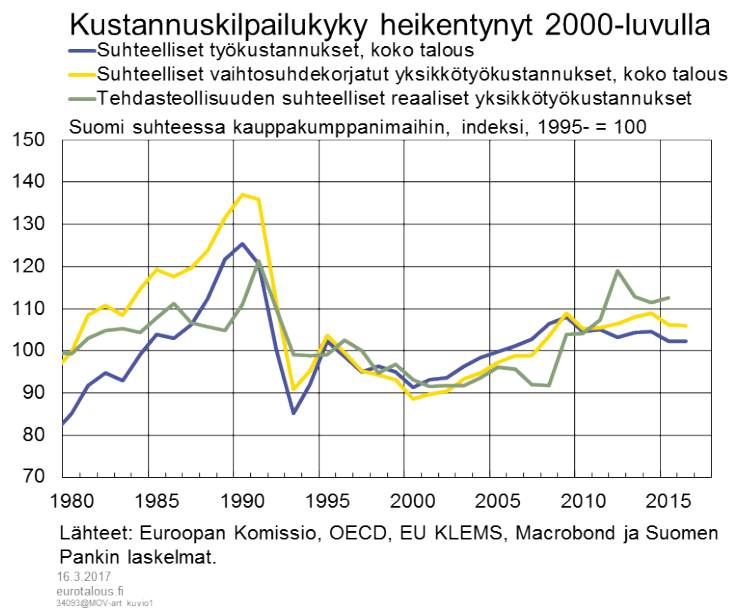
Suomen kustannuskilpailukyky parani merkittävästi 1990-luvun alun jälkeen (kuvio 1). Kilpailukykyetua suhteessa kilpailijamaihin alettiin kuitenkin menettää vuosittuhanteen vaihteesta lähtien. Kilpailukyvyyn heikentyminen jatkui aina finanssikriisiin asti ja tehdasteollisuuden suhteellisella kannattavuudella mitattuna vielä senkin jälkeen. Osan kilpailukyvyyn menetyksestä selittää pelkästään Suomen efektiivisen nimellisen valuuttakurssin vahvistuminen, mutta finanssikriisiä lähestyttäessä myös työkustannukset samassa valuutassa mitattuna lähtivät kilpailijamaita nopeampaan kasvuun. Osaltaan kustannuskilpailukykyä heikensi vaihtosuhteen heikkeneminen, kun ICT-teollisuuden vientihinnat laskivat ja energian hinta kasvoi.

Finanssikriisin jälkeisinä vuosina Suomen kustannuskilpailukyky on koko taloutta kuvaavien mittarien valossa parantunut laajempaan vertailumaaryhmään nähden, mutta ei suhteessa euroalueen keskiarvoon, ja tätä selittää vain osittain euron nimellisen valuuttakurssin heikkeneminen. Laajemmassa maaryhmässä myös työkustannusten

nousuvauhti omassa valuutassa on ollut ripeämpää kuin euroalueella keskimäärin. Avoimen sektorin kannattavuudella mitattuna Suomen kustannuskilpailukyky heikkeni finanssikriisin alkuvuosina dramaattisesti sekä euroalueeseen että laajempaan vertailumaaryhmään nähden ja on, vuosien 2013–2014 väliaikaisen parantumisen jälkeen, heikentynyt uudelleen.

Vuoden 2017 alussa voimaan tullut kilpailukyky sopimus parantaa tuntuvasti kustannuskilpailukykyä. Se pienentää työkustannuksia ja yksikkötyökustannuksia suhteessa muihin maihin. Sopimuksen vaikutukset eivät näy vuoteen 2016 asti ulottuvissa tilastotiedoissa.

Kuvio 1

Keskeisten kilpailukykyindikaattoreiden kehitys viime vuosina

Työkustannukset

Kilpailukykyyn kehitystä voidaan kuvata työkustannusten avulla. Työkustannuksia suhteessa muihin maihin voidaan verrata tarkastelemalla palkansaajakorvauksia palkansaajaa kohti samassa valuutassa ilmaistuna. Niiden muutokset seuraavat osin muutoksista kansallisissa valuutoissa ilmaistuissa työkustannuksissa, minkä lisäksi niissä näkyvät valuuttakurssien muutokset. Kun kotimainen valuutta vahvistuu, kotimainen kustannustaso nousee suhteessa toisia valuuttoja käyttäviin maihin.

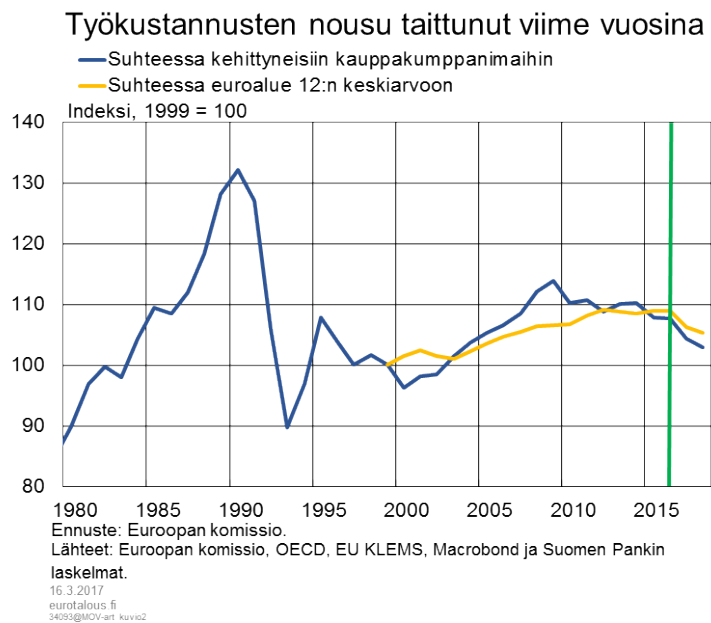
Vuosien 2008 ja 2009 palkankorotukset kiihdyttivät Suomen suhteellisten työkustannusten nousua kilpailijamaihin nähden vielä finanssikriisiä seuranneen taantuman alkuaikana (kuvio 2). Suomen kustannuskilpailukyky heikkeni työkustannuksilla mitattuna vuosina 2008–2009 enemmän laajempaan kilpailijamaiden ryhmään verrattuna kuin suhteessa euroalueen keskiarvoon, mikä heijastaa osaltaan euron vahvistumista suhteessa Yhdysvaltain dollariin ja Iso-Britannian puntaan (kuvio

3). Euron heikkeneminen vuosina 2010–2012 auttoi puolestaan Suomea jonkin verran palauttamaan kustannuskilpailukykyä laajempaan vertailumaaryhmään nähden, vaikka työkustannusten kasvu omassa valuutassa jatkuikin kilpailijamaita nopeampana. Koko talouden työkustannukset kasvoivat Suomessa vuosina 2010–2012 myös selvästi muuta euroaluetta nopeammin. Vasta vuoden 2012 jälkeen, jolloin Suomen talouskasvu oli neljän vuoden ajan euroalueen hitaimpien joukossa, työkustannusten kasvu hidastui euroalueen keskiarvon tuntumaan ja pysäytti kilpailukyyn heikkenemisen. Työkustannusten kasvu on ollut Suomessa vuosina 2012–2016 hiukan hitaampaa kuin laajemmassa kilpailijamaaryhmässä huolimatta euron hienoisesta vahvistumisesta.

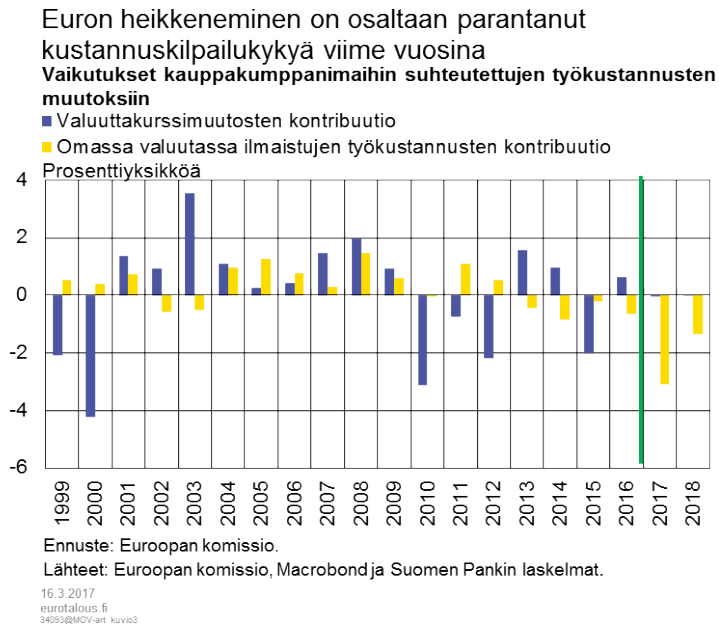
Kuviossa 2 esitetään toteutuneen kehityksen lisäksi Euroopan komission ennusteet helmikuulta 2017. Niiden mukaan työkustannukset laskevat Suomessa selvästi suhteessa muihin maihin vuosina 2017 ja 2018. Kilpailukyky sopimus alentaa työn hintaa Suomessa samalla kun muissa maissa työkustannusten kasvu jopa hieman kiihtyy. Suomen Pankin maaliskuun 2017 ennustepäivityksen mukaan työkustannukset kehittyvät Suomessa vielä hieman vaimeammin kuin Euroopan komission ennusteen mukaan (ks.

[Kustannuskilpailukyky paranee vuosina 2017-2019](#)).

Kuvio 2

Kuvio 3

Koko talouden vaihtosuhteiden korjatut yksikkötyökustannukset

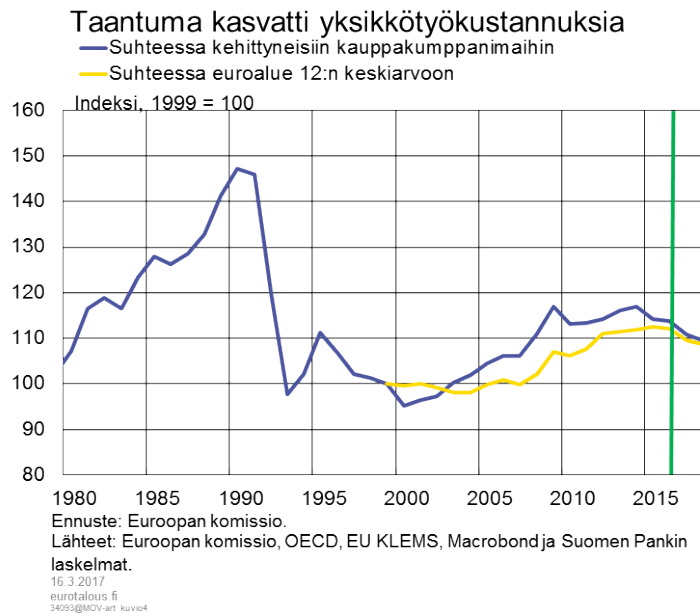
Suomen kilpailukykyä voidaan myös mitata vaihtosuhteiden korjattujen yksikkötyökustannusten avulla. Suomen ulkomaankaupan vaihtosuhteen pitkään kestänyt heikkeneminen merkitsee, että koko talouden suhteelliset nimelliset yksikkötyökustannukset eivät Suomessa ole yhtä hyödyllinen kustannuskilpailukyyn mittari kuin useimmissa muissa maissa. Vaihtosuhteiden kehityksen huomioon ottaen kustannuskilpailukyyn mittarina voidaan sen sijaan käyttää vaihtosuhteiden korjattuja koko talouden yksikkötyökustannuksia (kuva 4).

Vaihtosuhteiden korjatut yksikkötyökustannukset huomioivat sekä tuotannon määrästä lasketun tuottavuuden muutoksen että ulkomaankaupan vaihtosuhteen muuttumisen vaikutuksen reaalisesta tulomuodostuksesta.^[1] Vaihtosuhteiden korjatut yksikkötyökustannukset kasvavat, jos työn hinta nousee, jos tuottavuus heikkenee tai jos ulkomaankaupan vaihtosuhte laskee. Ulkomaankaupan vaihtosuhte on vientihintojen suhte tuontihintoihin.

Vuoden 2008 lopulla alkanut taantuma heikensi Suomen kustannuskilpailukykyä koko talouden vaihtosuhteiden korjatuilla yksikkötyökustannuksilla mitattuna myös tuottavuuden historiallisen voimakkaan supistumisen vuoksi. Tämän mittarin mukainen kilpailukyyn menetys vuosina 2008–2009 on siten vielä merkittävämpää kuin pelkästään suhteellisilla työkustannuksilla mitaten. Suomen vaihtosuhte ei näinä vuosina juuri muuttunut. Tuottavuuden romahdus taantuman alkuvaiheessa johtui siitä, että työllisten määrä supistui vain vähän suhteessa tuotannon supistumiseen. Tuotannon supistuminen oli puolestaan suureksi osaksi seurausta sähkö- ja elektroniikkateollisuuden tuotannon merkittävästä supistumisesta Nokia Oyj:n vaikeuksien vuoksi.

1. Kajanoja 2017.

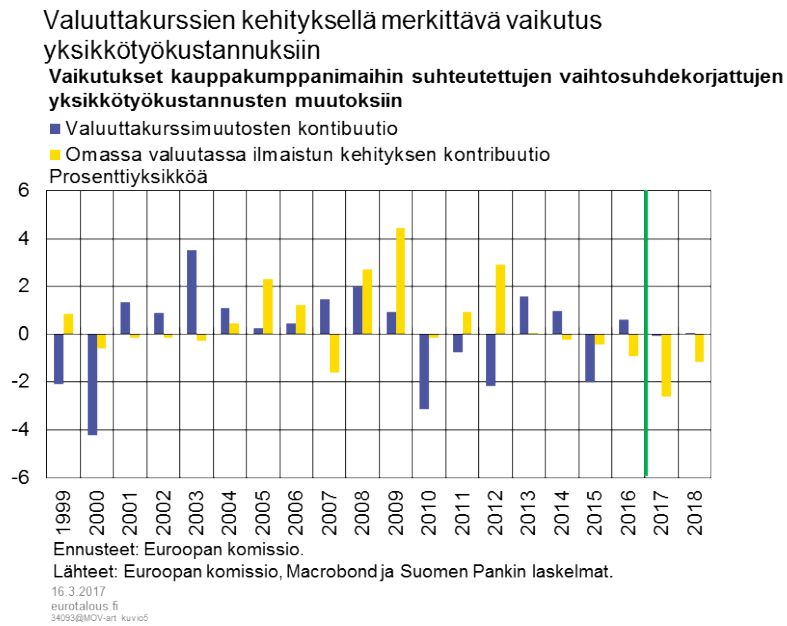
Kuvio 4

Taantuma kasvatti yksikkötyökustannuksia myös muissa euroalueen jäsenmaissa ja tärkeimmissä vertailumaissa. Vertailumaissa taantumamat aiheuttamat muutokset tuottavuudessa olivat kuitenkin Suomea pienempiä, koska niissä ei koettu vastaavia suuria tuotannon muutoksia ja viennin rakenteen vaihtumista kuin Suomessa. Kriisin alkuvuosina palkkasumman nousuvauhti oli myös useaa vertailumaata nopeampaa.

Jo ennen 2000-luvun vaihdetta alkanut vaihtosuhteen heikkeneminen jatkui miltei yhtäjaksoisesti vuoteen 2012 asti, heijastaen Suomen tehdasteollisuuden poikkeuksellista hintakehitystä, jonka myötä vientihinnat ovat laskeneet tuntuvasti suhteessa tuontihintoihin. Sähkö- ja elektroniikkateollisuuden tuotteiden lisäksi myös metsäteollisuustuotteet ovat halventuneet trendin omaisesti. Samaan aikaan tuontihintoja on nostanut varsinkin nopea öljyn hinnan nousu taantumaa edeltäneinä vuosina. Tämä Suomen ulkoisen tasapainon kannalta epäsuotuisa hintakehitys on tarkoittanut sitä, että talouden reaalityulojen kehitys on ollut selvästi heikompaa kuin mitä bruttokansantuotteen määrän kasvusta voisi päätellä. Juuri tämä on syynä sille, että pelkät nimelliset yksikkötyökustannukset, joita yleisesti käytetään kilpailukyky mittarina, eivät tässä tilanteessa anna oikeaa kuvaa Suomen kustannuskilpailukykyyn kehityksestä (ks. tarkemmin [Kustannuskilpailukykyyn mittaaminen Suomessa](#)).

Kuvio 5

Vaihtosuhtevaikutuksen huomioivilla koko talouden suhteellisilla yksikkötyökustannuksilla mitattuna finanssikriisin alkuvaiheessa voimakkaasti heikentynyt kustannuskilpailukyky oli viime vuoteen mennessä palautunut kilpailijamaihin nähden vain hyvin vähän, vajaat 3 prosenttia. Tämä heijastaa sitä, että työ- ja tuotantokustannusten nousu on ollut vasta vuoden 2012 jälkeen hiukan kilpailijamaita hitaampaa, tuottavuuskasvu on pysynyt poikkeuksellisen pitkään erittäin hitaana ja vaihtosuhteen heikkeneminenkin taittui vasta vuoden 2012 jälkeen. Lisäksi huomataan, että tätäkään palautumista ei olisi tapahtunut ilman euron heikkenemistä, sillä euroalueen keskiarvoon verrattuna Suomen kustannuskilpailukyky heikkeni vaihtosuhtekorjatuilla yksikkötyökustannuksilla mitattuna vuosina 2009–2016 noin 5 prosenttia lisää.

Euroopan komission helmikuun 2017 ennusteen mukaan vaihtosuhtekorjatut yksikkötyökustannukset alenevat Suomessa kauppakumppanimaihin nähden vuosina 2017 ja 2018. Kilpailukykyyn parantuminen on tällä mittarilla siten samaa mittaluokkaa kuin kuviossa 2 esitettyjen suhteellisten työ- ja tuotantokustannusten perusteella.

Avoimen sektorin kannattavuus

Kaikkein dramaattisimmin Suomen kustannuskilpailukyky heikkeni finanssikriisin jälkeen tehdasteollisuuden suhteellisilla reaalisilla yksikkötyökustannuksilla mitattuna (kuvio 6). Tässä indikaattorissa, joka kuvaa käänteisesti tehdasteollisuuden kannattavuutta, näkyvät koko painollaan tehdasteollisuuden tuottavuuden romahdus ja arvonlisäyksen hinnan heikko kehitys. Tehdasteollisuuden tuottavuuskasvu on ollut Suomessa finanssikriisin jälkeen historiallisen heikkoa pitkään, sillä kaikista tuottavimpien toimialojen osuus supistui huomattavan paljon. Lisäksi tehdasteollisuuden kannattavuutta on syönyt myyntihintojen aleneminen samalla kun välituotehinnat ovat kohonneet. Tämä mittari kertoo, että Suomen avoimen sektorin yhteenlaskettu palkanmaksuvara on rakennemuutoksen myötä selvästi kaventunut siitä

mitä se oli ennen finanssikriisin puhkeamista. On kuitenkin otettava huomioon, että mittari kuvaa tehdasteollisuutta kokonaisuutena, eikä huomioi yritys- tai toimialakohtaisia eroja palkanmaksuvaran kehityksessä.

Kuvio 6

Suomen avoimen sektorin kannattavuuden heikkeneminen oli erittäin jyrkkää sekä euroalueen keskiarvoon että laajempaan kilpailijamaiden ryhmään verrattuna, mikä kuvaa osaltaan tilanteen ainutlaatuisuutta. Koska hintakehitys on ollut poikkeuksellista erityisesti tehdasteollisuudessa, niin on tässä tilanteessa tärkeää käyttää mittarina reaalisia yksikkötyökustannuksia eikä nimellisiä yksikkötyökustannuksia.

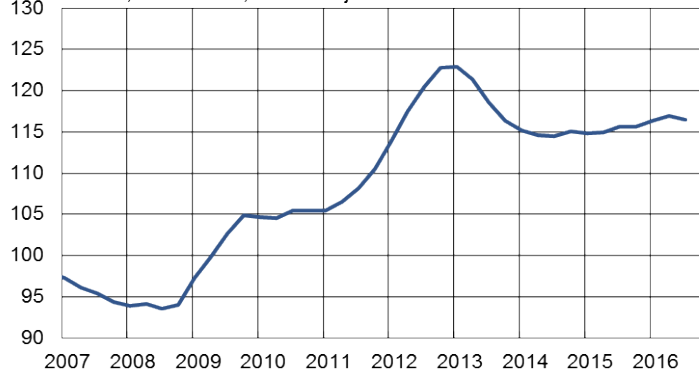
Vuoden 2012 jälkeen tehdasteollisuuden kannattavuus väliaikaisesti parani noin kahden vuoden ajan, mutta heikkeni uudelleen v. 2015 erityisesti muuhun euroalueeseen nähden. Vuoden 2016 neljännesvuositulosten perusteella näyttää siltä, että heikkeneminen myös laajempaan vertailumaaryhmään nähden on jatkunut (kuvio 7).

Kuvio 7

Tehdasteollisuuden kilpailukyyn heikkeneminen jatkunut

Tehdasteollisuuden reaaliset yksikkötyökustannukset suhteessa kehittyneisiin kauppakumppanimaihin

Indeksi, 1999 = 100, 4 vuosineljänneksen liukuva keskiarvo

Lähteet: Eurostat, BEA ja Macrobond.

16.3.2017
eurotalous.fi
34953@MOV-arti kuvio7

Kotimarkkinasektorin yksikkötyökustannukset

Talouden avoimen sektorin kustannuksiin vaikuttaa myös sen käyttämien kotimaisten välituotteiden hintakehitys suhteessa vastaavaan hintakehitykseen kilpailijamaissa.^[2] Tehdasteollisuudelle eniten välituotteita tuottavia toimialoja ovat tukku- ja vähittäiskauppa, kuljetus ja varastointi, majoitus- ja ravitsemustoiminta; ammatillinen sekä tieteellinen ja tekninen toiminta. Välituotteita tuottavien alojen kustannuskehitystä voidaan tarkastella myös ilman niitä toimialoja, joissa tuottavuuskehityksen mittaaminen sisältää merkittävää epävarmuutta eli rahoitusala, julkista hallintoa sekä koulutus- ja terveystalouksia.

Väliuotesektorin kustannuskehitys tuki osaltaan tehdasteollisuuden kilpailukykyä finanssikriisin jälkeisinä vuosina 2009–2012, vaikka kilpailukyky kokonaisuudessaan noina vuosina heikkenikin (kuvio 8). Kotimarkkinatoimialojen yksikkötyökustannukset kauppakumppanimaihin verrattuna laskivat noin 7 %. Eniten suhteelliset yksikkötyökustannukset laskivat tietojenkäsittelyssä, televiestinnässä sekä ammatillisissa ja teknisissä palveluissa.

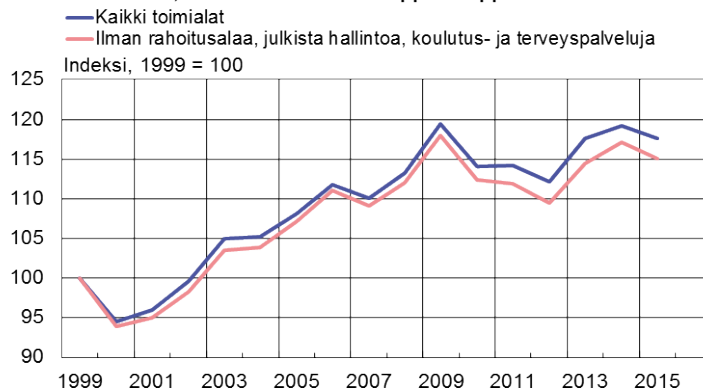
Noin 5 prosenttiyksikköä kotimarkkinasektorin kustannuskilpailukyyn paranemisesta vuosina 2009–2012 selittää kilpailijamaita hitaammin kasvaneet työkustannukset (samassa valuutassa), mikä kuitenkin lähes kokonaisuudessaan johtuu euron arvon heikkenemisestä.

2. Ks. myös Kivistö, J., Euro & talous 3/2013: [Toimialoittainen työkustannuskehitys teollisuuden kustannusrakenteen näkökulmasta](#).

Kuvio 8

Välituotteisiin sisältyvät palkat nousseet

Yksikkötyökustannukset tehdasteollisuudelle välituotteita tuottavilla toimialoilla*, Suomi suhteessa kauppakumppanimaiden keskiarvoon

*) Tehdasteollisuuden ulkopuoliset toimialat painotettuina niiden osuuksilla Suomen tehdasteollisuuden välituotekäytöstä.

Lähteet: Eurostat, OECD, US BEA ja Suomen Pankin laskelmat.

16.3.2017
eurojatalous.fi
34112@MOV-art Kuvio 8

Vuodesta 2012 lähtien Suomen kotimarkkinasektorin työkustannukset ovat hieman laskeneet suhteessa kaikkiin kauppakumppanimaihin. Maltillinen ansiokehitys ei kuitenkaan ole riittänyt kompensoimaan sektorin kilpailijamaita heikompaa tuottavuuskehitystä, vaan kotimarkkinasektorin yksikkötyökustannukset ehtivät jo vuonna 2014 kasvaa takaisin finanssikriisin jälkeiselle lähtötasolle verrattuna kauppakumppanimaiden keskiarvoon. Vuonna 2015 kotimarkkinasektorin yksikkötyökustannukset laskivat hieman, kun työkustannusten kasvu jäi laajempaa kilpailijamaajoukkoa hitaammaksi. Osan palkkamaltin hyödystä soi kuitenkin valuuttakurssin samanaikainen vahvistuminen.

Kilpailukykyindikaattorit ja muiden maiden talouskehitys

Suomen oman kehityksen lisäksi kustannuskilpailukykyyn on vaikuttanut merkittävästi myös kustannusten kehitys kilpailijamaissa. Yksittäisistä maista Suomen kilpailukyky mittareihin ovat vaikuttaneet vuosina 2004–2012 Saksan hidas palkkojen nousu, joka näkyi kustannuskilpailuvyyn heikentymisenä Suomessa. Vuosina 2014–2016 Saksan palkat ovat sen sijaan kasvaneet nopeammin kuin Suomessa, mikä on tukenut Suomen kustannuskilpailukykyä. Myös Yhdysvaltain dollarin, Ruotsin kruunun ja Iso-Britannian punnan valuuttakurssin liikkeet näkyvät Suomen kustannuskilpailukyky mittareissa. Ruotsin kruunun heikentyminen suhteessa euroon 15 prosentilla vuonna 2009, ja myöhempi vahvistuminen vuonna 2012 vaikuttivat Ruotsin suhteellisiin kustannuksiin, ja siten myös kustannuskilpailuvyyn indikaattoreihin. Ruotsin kruunu heikkeni myös vuonna 2016. Myös dollari ja punta heikkenivät voimakkaasti vuoden 2008 alussa suhteessa euroon, mikä näkyy myös mittareissa. Myöhemmin varsinkin dollari on kuitenkin tasaisesti vahvistunut. Euroopan komission ennusteen mukaan työkustannukset kasvavat lähivuosina Suomea selvästi nopeammin erityisesti Yhdysvalloissa, Saksassa, Alankomaissa ja muissa Pohjoismaissa, mikä selittää osittain komission ennustamaa työkustannuksilla ja vaihtosuhtekorjatuilla yksikkötyökustannuksilla mitattua kustannuskilpailuvyyn paranemista.

Ulkoisen tasapainon mittarit

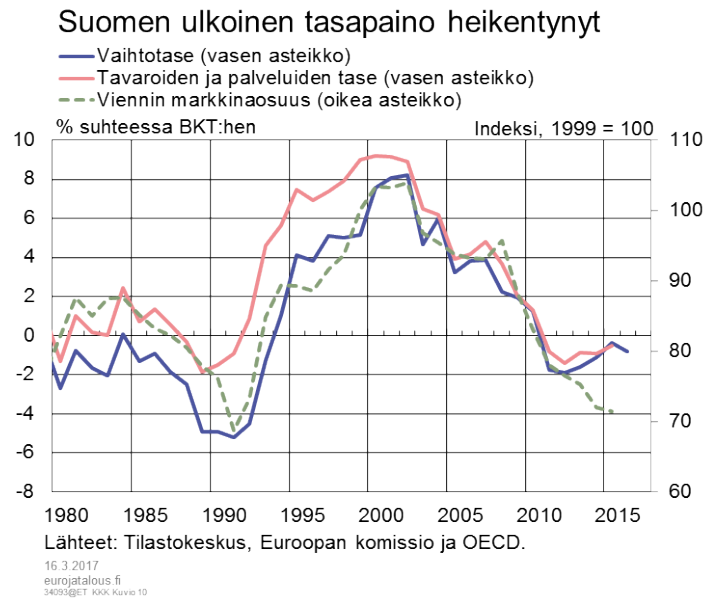
Yhdessä kustannuskilpailukyvn mittareiden kanssa on hyödyllistä tarkastella talouden ulkoisen tasapainon ja avoimen sektorin tuotantoedellytysten mittareita, vaikka niihin toki vaikuttavat monet muutkin asiat kuin kustannuskilpailukyky.

Suomen talouden ulkoisen tasapainon mittareiden pitkän aikavälin kehitys on ollut karkeasti ottaen samansuuntaista kuin kustannuskilpailukyvn mittareiden (kuvio 9). Vaihtotase pysyi alijäämäisenä koko 1980-luvun, ja alijäämä kasvoi erityisen nopeasti 1980-luvun puolivälistä aina 1990-luvun lamaan asti. Lamasta toivuttaessa myös talouden ulkoinen tasapaino alkoi kaikilla mittareilla vahvistua nopeasti. Ulkomaankaupan taseen ja vaihtotaseen ylijäämäisyys kasvoi koko vuosikymmenen ajan aina vuosituhatteen vaihteeseen asti. Kustannuskilpailukyvn paranemisen ohella tätä kehitystä edesauttoi ICT-teollisuuden nousu Nokian johdolla. Talouden ennätyksellisen vahvaan kustannuskilpailukykyyn vuosituhatteen vaihteessa viittaa myös Suomen viennin markkinaosuuden kasvu.

2000-luvun alkuvuosista lähtien ulkomaankaupan taseen ja vaihtotaseen ylijäämät alkoivat vähitellen supistua samanaikaisesti, kun kustannuskilpailukyky heikkeni. Kuviosta 9 havaitaan, että niin vaihtotaseen kuin ulkomaankaupan taseenkin ylijäämien supistuminen jatkui voimakkaana myös finanssikriisin puhjettua. Alijäämä oli noin yksi prosenttia BKT:stä vuonna 2012. Ulkoinen tasapaino on sen jälkeen lähtenyt hitaasti korjaantumaan samaan aikaan, kun kustannuskilpailukyky on kohentunut. Ulkomaankaupan taseen ja vaihtotaseen alijäämä supistui lähelle tasapainoa vuonna 2015, mutta on sen jälkeen uudelleen heikentynyt.

Myös Suomen viennin markkinaosuus alkoi vuosituhatteen vaihteessa supistua nopeasti, kulkien käsi kädessä samanaikaisen vaihtotaseen heikkenemisen kanssa. Viennin markkinaosuuden heikentyminen on jatkunut yhtäjaksoisesti myös vuoden 2012 jälkeen, jolloin muut ulkoisen tasapainon mittarit ainakin väliaikaisesti vahvistuivat. Kilpailukykytekijöiden ohella markkinaosuuksien menetystä on viime vuosikymmeninä selittänyt kehittyvien maiden kasvava osuus maailmankaupasta.

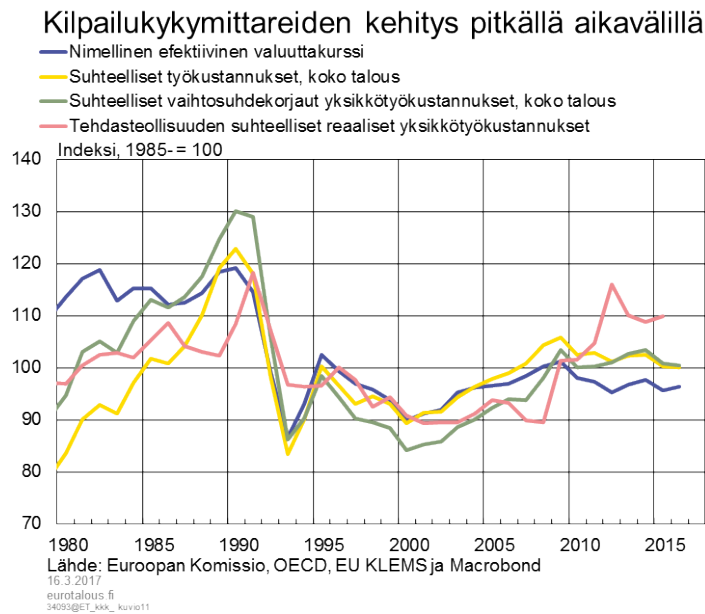
Kuvio 9

Kilpailukyvyn kehitys 1980-luvulta finanssikriisin kynnykselle

Kustannuskilpailukyvyn kehitys on vuodesta 1980 alkavan tarkasteluajanjakson aikana yleensä seurallut pitkähköjä, vähintään vuosikymmenen kestäviä trendejä. Ajanjakson alkupuolella 1980-luvulla Suomen talouden tuottavuuskehitys oli vertailumaihin nähden nopeaa. Ripeä talouskasvu ja inflaatio lisäsivät kuitenkin paineita kilpailijamaita suurempiin palkankorotuksiin, joten työkustannukset sekä suhteessa kilpailijamaihin että työn tuottavuuden kehitykseen kasvoivat koko vuosikymmenen ajan. Työkustannukset nousivat Suomessa miltei 50 % suhteessa kilpailijamaihin. Nimellinen efektiivinen valuuttakurssi ei samalla ajanjaksolla vahvistunut läheskään yhtä paljon, joten nousu johtui pääasiassa muita maita nopeammasta nimellisten ansioiden noususta (kuvio 10). Suomen markan efektiivinen valuuttakurssi pysyi itse asiassa 1980-luvun alun devalvaation jälkeen melko vakaana 1990-luvun alkupuolelle asti.

Kuvio 10

Koko talouden suhteelliset yksikkötyökustannukset, jotka huomioivat vaihtosuhtekehityksen, kasvoivat myös koko 1980-luvun ajan, mutta eivät aivan yhtä paljon kuin pelkät työ kustannukset. Tämä johtuu osaltaan siitä, että myös tuottavuuskasvu oli nopeaa tällä vuosikymmenellä. Suomen vaihtosuhte heikentyi hiukan 1980-luvun alussa, mutta parantui puolestaan nopeasti vuosina 1985–1990 vientihintojen selvästi tuontihintoja nopeamman nousun seurauksena. Tässä mittarissa käytetty vaihtosuhteekorjattu kokonaistuotannon kasvu, joka kuvaa BKT:n määrän muutosta paremmin kansantalouden reaalista tulonmuodostusta, oli siten voimakkaampaa kuin BKT:n määrän muutos. Työkustannusten kasvu oli kuitenkin vielä nopeampaa kuin tuottavuuskasvun ja vahvistuvan vaihtosuhteen yhteisvaikutus, joten kilpailukyky heikkeni.

1980-luvun aikana Suomen tehdasteollisuuden kilpailukyky heikkeni trendinomaisesti reaalisilla yksikkötyökustannuksilla mitattuna. Tehdasteollisuuden reaalisien yksikkötyökustannusten nousu, tai käänteisesti tehdasteollisuuden kannattavuuden heikkeneminen, oli kuitenkin selvästi vähäisempää kuin koko talouden kilpailukykyyn heikkeneminen, mm. siksi että tuottavuuskasvu oli tehdasteollisuudessa erityisen nopeaa. Vaikka tehdasteollisuuden tuottavuuskasvu oli nopeaa koko 1980-luvun ajan, se ei kuitenkaan riittänyt kompensoimaan palkkojen ja muiden kustannusten nousua varsinkaan vuosikymmenen lopun nousukautena. Vuodesta 1985 suuren laman kynnykselle vuoteen 1991 tehdasteollisuuden kilpailukyky heikentyi kaikkiaan noin 20 %.^[3]

Vuosina 1990 ja 1991 toteutetut markan määräsuuruinen devalvaatio ja kellutus heikensivät markan ulkoista arvoa kaikkiaan noin 30 %, mikä auttoi palauttamaan menetettyä kustannuskilpailukykyä. Lamasta elpymistä edisti palkkamallti, jolloin

3. Kilpailukykyyn trendinomainen heikkeneminen näkyi myös ulkoisessa tasapainossa, sillä vaihtotase säilyi alijäämäisenä koko 1980-luvun, ja alijäämä kasvoi vuosikymmenen loppua kohti.

devalvaatio laski suhteellisia työ kustannuksia täysimääräisesti. Kilpailukyvyyn paranemista tuki myös tuottavuuskasvu, joka alkoi kiihtyä jo 1990-luvun alkuvuosina. Viennin määrä kääntyi kasvuun jo vuoden 1991 puolella.

Vuodet 1995–2007: kustannuskilpailukyky heikkeni 2000-luvulla

Työkustannusten kehitys työntekijää kohti pysyi Suomessa 1990-luvun laman jälkeen pitkään maltillisena, ja työ kustannukset omassa valuutassa mitattuna seurasivat työ kustannusten kehitystä vertailumaissa. Työn tuottavuuden kasvu oli nopeaa, mutta samanaikainen vaihtosuhteen heikkeneminen vaimensi reaalista tulonmuodostusta. Aina 2000-luvun alkuvuosiin saakka kustannuskilpailukykyyn vaikutti eniten valuuttakurssin kehitys kauppakumppanimaihin verrattuna. Kuviosta 10 nähdään, että yhteisessä valuutassa mitattuna sekä koko talouden suhteelliset palkansaajakorvaukset per palkansaaja että suhteelliset vaihtosuhdekorjatut yksikkötyö kustannukset kehittyivät tänä aikana käsi kädessä nimellisen efektiivisen valuuttakurssin kanssa.

Valuuttakurssin kehityksellä ei kuitenkaan ollut näinä vuosina mitään kovin pitkäaikaista trendiä, joten valuuttakurssimuutoksilla ei ollut pysyvää vaikutusta kustannuskilpailukykyyn. Vuosina 1993–1995 markan arvo tilapäisesti vahvistui runsaat 10 %, mikä söi osan 1990-luvun alun devalvaatioiden vaikutuksista. Vuosikymmenen loppua kohti markka kuitenkin heikkeni jälleen lähtötasolleen. Kustannuskilpailukyky parani 1990-luvun lopulla kaikkien tarkasteltujen mittareiden perusteella, ja eniten kilpailukyky vahvistui vaihtosuhdekorjatuilla yksikkötyö kustannuksilla mitattuna.

2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä, vuosina ennen finanssikriisiä, Suomen kustannuskilpailukyky heikkeni trendinomaisesti sekä suhteellisilla työ kustannuksilla että suhteellisilla vaihtosuhdekorjatuilla yksikkötyö kustannuksilla mitattuna. Noin vuoteen 2005 asti suurin osa kustannuskilpailukyvyn heikkenemisestä selittyi valuuttakurssin vahvistumisella. Ansiokehitys ei sen sijaan juuri poikennut kauppakumppanimaista, ja koko talouden tuottavuuden verraten nopeaan kasvuun liittynyttä tulonmuodostusta jarrutti vaihtosuhteen heikkeneminen. Tehdasteollisuuden suhteellinen kannattavuus pysyi hyvänä sen vahvan tuottavuuskasvun ansiosta.

Vuosikymmenen puolivälin korkeasuhdanteesta lähtien myös kotimaiset kustannustekijät alkoivat heikentää kilpailukykyä, kun työ kustannusten kasvu omassa valuutassa mitattuna kiihtyi vertailumaita nopeammaksi.

Kansantalouden tulonmuodostuksen näkökulmasta kilpailukykyä rapautti vaihtosuhteen trendinomainen heikkeneminen, mikä kiihdytti koko talouden vaihtosuhdekorjattujen yksikkötyö kustannusten kasvua. Tehdasteollisuuden kannattavuus reaalilla yksikkötyö kustannuksilla mitattuna säilyi vuosituhannen vaihteen tasolla aina finanssikriisiin asti. Tuottavuuden kasvu varsinkin sähkö- ja elektroniikkateollisuudessa kompensoi työ kustannusten nousun ja valuuttakurssin vahvistumisen vaikutuksia kilpailukykyyn. Osan tuottavuuskasvun hyödyistä söi kuitenkin arvonlisäyksen hinnan aleneminen sähkö- ja elektroniikka- sekä metsäteollisuudessa.

Avainsanat

kustannuskilpailukyky, kilpailukyky, Suomi